

[Vivike.]

se, og det samme flertal, nemlig det radikale venstre, socialdemokratiet og socialistisk folkeparti, er jo stadig til stede i folketinget; men nu vil de radikale eller socialdemokraterne pludselig ikke være med til at standse denne frygtelige ødelæggelse af vore naturværdier ved simpelt hen at standse grundspekulationen i dem. Det hænger måske sammen med, at den højtærede statsminister bombastisk har erklæret, at ingen sinde vil han vedtage love baseret på stemmer fra socialistisk folkeparti, så må det hellere gå ad Pommern til, inflationen rase og vore naturværdier nedbrydes. Hvis der er nogen, der er glade for et sådant standpunkt, må det være grundspekulanterne; det er til gavn for dem, men det er dyrt for befolkningen i almindelighed. Jeg synes virkelig, vi skulle se at komme til fornuft og få standset det, der foregår og vil foregå ifølge min opfattelse meget længe endnu, for jeg er uden at bebrejde den noget ikke optimist med hensyn til naturfredningskommissionens arbejde; det er et kolossalt område, den skal grave sig igennem, før den kan nå frem til at afgive betænkning om en ny naturfredningslov.

Vi skal ikke varetage grundspekulanternes interesser, men varetage befolkningens tarv, og derfor bør man, inden man forlænger naturfredningsloven, fjerne § 22, stk. 2.

Iver Poulsen: De uafhængige er enige med udvalgets flertal i, at det ikke er hensigtsmæssigt at gribe ind i naturfredningskommissionens arbejde med at få skabt et grundlag for en revision af naturfredningslovgivningen i dens helhed. Derfor vil de uafhængige stemme imod det af mindretallet, det ærede medlem hr. Vivike, stillede ændringsforslag, og vi kan ved tredje behandling stemme for lovforslagets endelige vedtagelse.

Ministeren for kulturelle anliggender (Sølvhøj): Jeg takker de ærede ordførere, som på ny har givet tilslutning til det fremsatte lovforslag.

Over for det ærede medlem hr. Vivike må jeg henvise til regeringens her i tinget tilkendegivne ønske om at tilstræbe bred politisk dækning for, hvad der videre skal ske på dette område. Det må være klart, at

regeringen, inden et nyt initiativ bliver taget, må have lejlighed til at overveje, hvad der kommer af arbejdsresultater fra den siddende naturfredningskommission og også fra boligministeriets udvalg om planlægningslovgivning, og se, om der i dette ligger mulighed for en opretning af den tilstand, vi har i dag. Det vil efter min opfattelse ikke være rimeligt at kortslutte det udvalgsarbejde, der er i gang.

Det kan uden besvær konstateres, at der i dag ikke vil kunne opnås bred politisk tilslutning til en isoleret ophævelse af naturfredningslovens § 22, stk. 2. Naturligvis kan man finde det beklageligt, at vilkårene på dette område fortsat skal være utilfredsstillende, men som det allerede er bemærket, kan det forventes — det er en oplysning, jeg gerne på ny vil give det ærede medlem — at naturfredningskommissionen vil gøre sig færdig i år, og formentlig vil der ret snart kunne forventes en beretning fra boligministeriets udvalg om planlægningslovgivning. På baggrund af den stilling, som de forskellige politiske partiers og også de kommunale sammenslutningers repræsentanter vil tage i kommissionen og udvalget, må regeringen overveje, hvilke muligheder der består for at opnå en bred enighed i dette vigtige spørgsmål.

Hermed sluttede forhandlingen.

Ændringsforslaget

forkastedes med 121 stemmer mod 6.

Lovforslagets tekst og dets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse imod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til folketingsbeslutning om nedsættelse af en kommission til undersøgelse af arbejdspladsernes problemer.

(Forslaget til folketingsbeslutning (nr. XXII) findes i tillæg A. sp. 2159, fremsættelsen i tidenden sp. 3553).

Sagen sattes til forhandling.

Arbejdsministeren (Erling Dinesen): Som det fremgår af bemærkningerne til det fremsatte forslag til folketingsbeslutning om nedsettelse af en kommission til undersøgelse af arbejdspladsernes problemer, må baggrunden for forslaget søges i den stærke udvikling, der finder sted inden for landets produktionsliv, og som vedrører både arbejdere, funktionærer og arbejdsgivere.

Den ærede ordfører for forslagsstillerne har i sin fremsættelsestale henvist til, at den moderne industrielle produktion har medført en stærkt gennemført arbejdsdeling, som har bevirket, at det i mange tilfælde er vanskeligt for den enkelte at se sammenhængen mellem det, han foretager sig, og den produktion, som han deltager i. Der er endvidere henvist til, at det for arbejdere, funktionærer og arbejdsgivere og for samfundet som helhed er betydningsfuldt, om man kan påvirke udviklingen og derigennem opmuntre den enkeltes virketrang og imødekomme det menneskelige behov for udfoldelsesmuligheder.

Jeg vil heroverfor anføre, at regeringen er ganske enig med forslagsstillerne i, at der her foreligger et betydningsfuldt problem, som man i høj grad bør have opmærksomheden henvendt på, og såvel regeringen som arbejdsmarkedets parter har da også i høj grad beskæftiget sig med disse spørgsmål.

Lad mig i denne forbindelse minde om, at det i regeringens åbningstale den 1. oktober 1963 udtaltes, at regeringen på baggrund af den stærke udvikling, der på det erhvervsøkonomiske område har fundet sted i landets produktionsliv, og som vedrører både arbejdere, funktionærer og arbejdsgivere, overvejede at lade en række af de nye problemer på arbejdspladserne, som denne udvikling har skabt, underkaste en kommissionsbehandling.

Imidlertid er forholdet det, at der imellem arbejdsmarkedets hovedorganisationer igennem nogen tid har været ført forhandlinger om en revision af den i 1947 mellem parterne indgåede samarbejdsaftale. Disse forhandlinger er resulteret i, at der nu er opnået enighed om en ny samarbejdsudvalgsaftale, der er sat i kraft den 1. marts i år, en aftale, som har til formål at skabe grundlag for et mere effektivt og et mere omfattende sam-

arbejde end det, der i almindelighed har været på baggrund af aftalen fra 1947.

Under hensyn til, at der således var realitetsforhandlinger i gang mellem arbejdsmarkedets hovedorganisationer, måtte regeringen være af den opfattelse, at spørgsmålet burde stilles i bero, idet et initiativ fra regeringens side let ville kunne opfattes som et udtryk for manglende tillid til parternes evne til selv gennem forhandlinger at nå frem til en revision af samarbejdsudvalgsaftalen.

Denne nye aftale er nu en kendsgerning, og den har til formål gennem rådgivning, information og oplysning at fremme et sagligt samarbejde. Udvalgene skal arbejde for at tilvejebringe og bevare gode og rolige arbejds- og beskæftigelsesforhold på den enkelte virksomhed og for at øge de ansattes trivsel og tryghed samt deres interesse i forbedring af virksomhedens drift og konkurrencemæssige stilling.

Herudover vil jeg gerne pege på, at udvalgene har til opgave at drøfte rationaliseringsforanstaltninger, ændringer og omlægninger af driften, idet sådanne drøftelser skal finde sted i så god tid som muligt, før ændringen iværksættes, og bl. a. bør omfatte en vurdering af de tekniske, økonomiske og menneskelige problemer på arbejdspladserne.

En anden opgave for udvalget er at virke for de bedst mulige og mest hensigtsmæssige forhold for de beskæftigede bl. a. gennem erhvervsuddannelse inden for den enkelte virksomhed. Det er endvidere en meget vigtig opgave for udvalgene at drøfte velfærdsforanstaltninger og spørgsmål vedrørende sikkerhed, sundhed og tryghed i ansættelsen med det formål at øge tilfredsheden i arbejdet og altså skabe de bedst mulige arbejdsforhold.

Yderligere er det udvalgenes opgave at bibringe de ansatte størst mulig interesse for virksomhedens drift og information om virksomhedens beskæftigelses- og investeringsvilkår samt produktionsmæssige og økonomiske vilkår.

Endelig kan jeg nævne, at udvalgene, når der er enighed herom, og hvor de overenskomstmæssige regler giver mulighed herfor, bl. a. kan drøfte muligheder for etablering af

[Arbejdsministeren.]

fondsdannelser med uddannelsesmæssigt og socialt formål.

Der er således i høj grad tale om forhold og problemer, som falder ind under begrebet industrielt demokrati. Lad mig føje til, at for at understrege den betydning, som hovedorganisationerne tillægger et positivt samarbejde på virksomhederne, er der i samarbejdsudvalgsaftalen truffet bestemmelse om nedsættelse af et centralt samarbejdsnævn. Dette nævn har bl. a. til opgave at virke for oprettelse af samarbejdsudvalg og til fremme af deres virksomhed samt at virke vejledende for det nedsatte samarbejdsudvalg.

Hertil kommer, at man er blevet enig om det meget betydningsfulde, der ligger i at oprette et sekretariat, som i tilslutning til aftalen skal varetage de daglige opgaver og tilrettelægge samarbejdsnævnets arbejde.

Som det fremgår heraf, har samarbejdsudvalgene i henhold til aftalen altså til opgave at beskæftige sig med næsten alle de problemer, som det foreliggende forslag til beslutning drejer sig om. Skulle vi derfor søge at nå videre på dette område på nuværende tidspunkt, måtte det vel være naturligt først at foretage visse undersøgelser og indsamle materiale, som bygger på de erfaringer, der allerede er indvundet ved undersøgelser af spørgsmålet såvel her i landet som i udlandet. Jeg kan i denne forbindelse nævne, at Landsforeningen for Mentalhygiejne her i landet har iværksat en undersøgelse af spørgsmålet om trivsel og effektivitet på arbejdspladsen; denne undersøgelse er endnu ikke afsluttet. Jeg kan også nævne, at socialforskningsinstituttet har foretaget og foretager undersøgelser, som berører arbejdspladsernes problemer. Eksempelvis kan jeg nævne undersøgelsen vedrørende tillidsmandsinstitutionen i industrien, om hvilken der foreligger én rapport, mens en anden er under arbejde.

Jeg kan oplyse, at i Norge har f. eks. Norges Industriforbund og Norges Arbejdsgiverforening gennemført en undersøgelse af spørgsmålet om samarbejde i arbejdslivet. Også fra Sverige vil det være muligt at få værdifuldt stof frem til belysning af alle disse mange problemer.

Der findes altså en hel del materiale vedrørende disse spørgsmål, men jeg synes, det er ri-

meligt og også naturligt, at vi får tilvejebragt yderligere materiale og oplysninger, måske også fra andre lande end de nordiske, som jeg har nævnt. Jeg synes også, det vil være rimeligt, at det nye samarbejdsnævn får mulighed for at gå i gang med sine opgaver på det nye grundlag, som nu er skabt, og der må selvsagt gå nogen tid, før man kan have indhøstet erfaringer, som et eventuelt videregående arbejde kan bygge på.

Jeg vil altså alt i alt mene, at det er lidt for tidligt at tale om nedsættelse af en kommission; men vi er som nævnt i arbejdsministeriet i gang med at indsamle oplysninger og materiale, som måske på et lidt senere tidspunkt kan danne grundlag for en ny vurdering af spørgsmålet om, hvorvidt et særligt udvalg eller en kommission skal beskæftige sig med de problemer, som her er rejst.

Ordføreren for forslagsstillerne (Helveg Petersen): Jeg vil gerne takke den højtærede minister for svaret, selv om det ikke var slet så imødekommende, som jeg kunne ønske mig det.

Den højtærede minister henviste til de bestræbelser, der udfoldes inden for organisationerne for at tilvejebringe bedre samarbejde på arbejdspladserne og skabe et godt klima. Ministeren henviste her til samarbejdsudvalgsaftalen indgået mellem Dansk Arbejdsgiverforening og Landsorganisationen i oktober 1964. Jeg nævnte i min korte fremsættelse den indsats, der er gjort, og bemærkede, at alt dette har stor værdi for den fortsatte drøftelse af problemerne. Jeg er klar over, at man i denne aftale placerer samarbejdet som et helt afgørende middel til at skabe et effektivt produktionsforløb; og de ændringer, der er sket i forhold til aftalen fra 1947, vil ganske utvivlsomt kunne give grundlag for et mere effektivt samarbejde. De formål og arbejdsopgaver, man har skildret i overenskomstens afsnit 2, giver udmærkede retningslinjer for det, der sker på dette felt.

Jeg vil gerne føje til, at jeg ikke føler mig overbevist om, at man med disse samarbejdsudvalg har løst eller kan løse de problemer, der foreligger. Det spørgsmål melder sig nemlig, om samarbejdsaftalen vil være i stand til at bringe en afgørende ændring med sig i forholdet mellem på den

[Helveg Petersen.]

ene side arbejdsgiverne og på den anden side arbejdere og funktionærer. For vi må jo erkende, at der et tale om et spændingsforhold. Det er en antagelse i mange virksomheder, at modsætningen mellem arbejdere og kapital er uforligelig; i hvert fald går vi da hvert andet år rundt i stor frygt for, at spændingsforholdet imellem parterne skal blive så stort, at landet kastes ud i en ødelæggende arbejdskamp, der kan få uberegnelige følger for samfundsudviklingen. Det, at parterne denne gang har kunnet tale sig til rette, giver ikke nogen garanti for fremtiden.

Jeg skal erkende, at det er svært at finde frem til løsninger. Der er heller ingen, der forventer, at den kommission, som jeg håber bliver nedsat til at tage sig af disse ting, skal kunne gøre sig færdig fra den ene dag til den anden. Det vil tage lang tid. Jeg mener, man må gå i gang med arbejdet, og at man under arbejdet nøje må følge de erfaringer, der høstes gennem samarbejdsudvalgene, og i øvrigt nøje følge de resultater, der måtte fremkomme af igangværende undersøgelser; jeg tænker her såvel på den undersøgelse, den højtærede minister nævnte, som Landsforeningen for Mentalhygiejne har iværksat om trivsel og effektivitet på arbejdspladsen, som på andre undersøgelser.

Det er også af betydning, som ministeren nævnte det, at man nøje gransker det materiale, der foreligger fra udlandet. Her er forholdet det, at man i adskillige lande er langt længere fremme i debatten om arbejdspladsernes problemer, end vi er. Der føres i øjeblikket i Sverige en omfattende diskussion, hvortil der knytter sig megen interesse. Der har lige været en serie kronikker i Dagens Nyheter om hele dette problem.

Hvad kommissoriet for kommissionen angår, har jeg som nævnt i fremsættelsen ikke ment at kunne opstille en fortegnelse over de spørgsmål, der må med. Jeg har dog nævnt spørgsmålet om industrielt demokrati. Nu er det jo svært at definere, hvad der ligger i dette begreb, men det må i hvert fald betyde en fordeling af den sociale indflydelse blandt alle dem, som er engageret i arbejdslivet, i modsætning til

en koncentration af indflydelse hos et fåtal af mennesker.

Det kan da godt være, at vi kunne nå frem til enighed om en teoretisk udformning af, hvad der ligger i begrebet, men enigheden vil forsvinde i det øjeblik, man skal omsætte begrebet til noget konkret. Så støder man på overordentlig mange vanskeligheder. Idealet er nok, at hver enkelt skal udfolde personligt initiativ, men det kan — det må indrømmes — i bestemte situationer komme i strid med idealet om at vise hensyn over for de mindre initiativrige. Jeg for min del ser det som en opgave, at man finder frem til former, hvor man mere, end man kan det nu, kan kalde på den enkeltes initiativ og på den enkeltes ansvarsfølelse.

Jeg tror, at det i denne forbindelse spiller en stor rolle, at der gennem den måde, hvorpå finansieringen af vort erhvervslivs vækst foregår, åbnes mulighed for, at et bredt udsnit af befolkningen kan blive medejere inden for erhvervslivet. De former, hvorunder sådanne initiativer kan tages, må nærmere drøftes, og det samme gælder de konsekvenser, initiativerne vil have inden for lovgivningen på de forskellige områder — jeg tænker på andelsbeviser, investeringsforeninger, udbyttedeling, medarbejderaktier og sociale fonds i virksomhederne. Jeg tænker også på mulighederne for, at parterne ved kollektive overenskomster kan opspare lønforhøjelser, og at denne opsparing anbringes i erhvervslivet; det store beløb, ATP kommer til at råde over, vil her kunne komme på tale.

Det er ikke, som jeg også understregede i fremsættelsen, bare et spørgsmål om økonomiske forhold; det er også et spørgsmål om mange andre faktorer. Det gælder om at påvirke hver enkelt af de bestemmende faktorer og forhold på en sådan måde, at man fremmer den enkeltes mulighed for medlevende engagement i det, der foregår på virksomhederne. Her synes jeg tiden afgiver en ganske god baggrund for, at der kan tages et initiativ i den retning, forslaget angiver. Jeg tænker på den fulde beskæftigelses betydning i økonomisk og social henseende, men i den sammenhæng også på det forhold, at så lang tid vi havde arbejdsløshed, og så længe truslen om

[Helveg Petersen.]

arbejdsløshed var aktuel, ja, da måtte de ansattes behov for en solidarisk lønpolitik være helt overvældende. Det er klart, at arbejdsgivere og funktionærer, der virker under truslen om arbejdsløshed, må være mere end skeptiske over for bestræbelser, der indebærer krav om samarbejdsvilje.

Man kan måske også sige, at arbejdsgiverne ikke havde så stor forståelse for samarbejdets betydning, da mulighederne for en dag at skulle afskedige folk stadig var nærliggende. Mon ikke arbejdsløshed og truslen om arbejdsløshed på mange måder har medvirket til at påvirke atmosfæren mellem parterne? I den fulde beskæftigelses tid — jeg tænker her på den varige og fastholdte fulde beskæftigelse, som jo må være en hovedhjørnesten i den økonomiske politik — må behovet for et gnidningsfrit samarbejde på den enkelte virksomhed være større. Arbejderne er interesseret deri, fordi de ved, at de kan blive, hvor de er, og arbejdsgiverne, fordi der på en arbejdsplads med mere tilfredse ansatte vil blive mindre udskiftning og bedre mulighed for arbejdets tilrettelæggelse. Lykkes det at fastholde stabil og fuld beskæftigelse, skulle der være muligheder for at finde nye, positive løsninger med hensyn til samvirket på de enkelte arbejdspladser.

Den situation, vi har i dag, må vi udnytte, og en af opgaverne er altså at undersøge problemet om industrielt demokrati med henblik på at finde ud af, hvilke nye skridt der kan tages, så man kan bringe forholdene i bedre samklang med de demokratiske principper, der råder i samfundet i øvrigt, således at der bliver tale om større personligt engagement bygget på medansvar og ansvarsfølelse — alt sammen noget, der kan føre øget produktion med sig.

Men i øvrigt bør der i undersøgelserne indgå en række andre problemer, der måske ikke direkte berører spørgsmålet om industrielt demokrati, men har noget at gøre med arbejdspladsernes problemer. Jeg tror,

det ville være af interesse at undersøge forholdet mellem store og små virksomheder. I hvilken udstrækning gør stordriftstendenser sig gældende? Inden for hvilke erhverv? Hvor har de små og mellemstore bedrifter en fremtid? Hvordan udvikler ejerformerne sig, fordelt imellem enkeltpersoner, aktieselskaber, andelsselskaber, stat og kommune? Vi må jo erkende, at den tekniske og finansielle koncentration i store bedrifts-enheder berøver os en del værdifulde muligheder, både produktionsmæssigt og menneskeligt set. Hvordan erstatter man det tab, der opstår, når der sker en overgang fra små til store virksomheder, når mange i stedet for at blive selvstændige bliver arbejdere og funktionærer eller driftsledere på store virksomheder? Hvordan kombinerer man stordriftens fordele med smådriftens? Jeg mener, at hele dette problem har vidtrækkende økonomiske og menneskelige konsekvenser.

Også spørgsmålet om personalets sammensætning på virksomhederne melder sig. Hvordan er forholdet mellem arbejdere og funktionærer, ledere, indehavere, aktionærer og andelshavere? Er grupperne hver for sig homogene, eller gør der sig en stærk differentiering gældende inden for hver gruppe? Er der glidende overgange mellem grupperne? Hvordan er opstigningsmulighederne fra gruppe til gruppe? Hvilke kvalitetskrav stilles der i de forskellige grupper? Hvilke krav stilles der til samarbejde mellem grupperne i virksomhederne?

Hertil kunne føjes spørgsmålet om de konsekvenser, alt dette har for erhvervsuddannelserne i alle led og for folkeoplysningen. Her er nemlig også et spørgsmål, der bør berøres, fordi jeg tror, vi kommer til at vende tilbage til det. I hvilken udstrækning bør den faglige uddannelse gives et alment præg? Hvordan kan samarbejdsproblemerne indpasses i uddannelserne, og hvilke muligheder er der for at hjælpe dem, der virkelig har evne til at skabe selv på en sådan måde, at det har samfundsmæssig værdi?

[Holveg Petersen.]

De mange love, der ligger til grund for erhvervsudøvelse, bør naturligvis inddrages i overvejelserne. Hvordan kan man fremme mulighederne for, at den enkelte kan deltage i finansieringen og få ejendomsret? Også spørgsmålet om, hvad alt dette udvikler sig til i forhold til arbejdsmarkedets organisationer, fortjener uddybning. Lad os se på menneskets forhold til hans organisation. Vi diskuterer jo jævnlig menneskets forhold til staten; lad os også diskutere problemet om den tryghed, organisationen giver ham, kontra den selvstændighed, han også har brug for. Hvilken indflydelse har organisationer på den enkeltes arbejdsvilkår, hans bevægelses- og opstigningsmuligheder? Hvordan er organisationens forhold til klimaet på arbejdspladserne?

Én ting er i hvert fald sikker: der kommer ikke til at mangle opgaver for en kommission, der skal behandle dette store sæt af problemer, og jeg tror, at et kommissionsarbejde af dybtgående karakter vil være af stor betydning både for samfundet og for arbejdsmarkedets parter.

Jeg vil gerne føje en ting til det, den højtærede minister var inde på, da han talte om de meget store værdier, der knytter sig til samarbejdsaftalerne. Jeg tror, at parterne på arbejdsmarkedet har brug for nye ideer. Jeg tror, der er brug for nye initiativer for at modvirke tendensen til en fastlåsen af eksisterende systemer. Vi oplever gang på gang, hvor svært det er at ændre afgørende på mønstre, der har dannet sig og vist sig brugelige og tjenlige. Men det kan ikke være sådan, at det sidste ord er sagt på dette område. Det vil være helt urimeligt at antage, at udviklingen skulle have nået sit endemål med den opdeling, der nu er på arbejdsmarkedet mellem de to store grupper.

Udviklingen rider hastigt; der er sket så enorme forandringer i samfundet, at det er svært for os at tilpasse os følgerne af den vældige tekniske udvikling, svært for os at tilvejebringe de menneskelige forudsætninger — og her har vi måske netop de største vanskeligheder. Vi har svært ved at tilpasse os det, der sker. Den placering, det enkelte menneske har og i fremtiden vil få i en arbejdsverden, der domineres af

stadige tekniske ændringer, må til stadighed give anledning til overvejelse, også her i det høje ting, hvor man jo beskæftiger sig med alle sider af samfundslivet. Hvilke krav stilles der til det enkelte menneske? Hvordan kan vi lægge forholdene til rette, så man giver det enkelte menneske mulighed for at realisere sine forudsætninger og evner på en sådan måde, at det kan forenes med hensynet til andre mennesker?

Vi befatter os her i det høje ting med en lang række detaljer inden for den uhyre omfattende lovgivning, der omspænder alle samfundslivets områder. Det kan være svært at se, hvilke virkninger denne vidtspændende lovgivning har over for udviklingen på arbejdspladserne med den mangfoldighed af problemer, de rummer. Jeg mener, at der er god grund til at prøve at anskue problemerne i sammenhæng. Det er det, mit parti har ønsket gennem dette forslag til folketingsbeslutning.

Kaj Rasmussen: Det forslag til folketingsbeslutning om nedsættelse af en kommission til undersøgelse af arbejdspladsernes problemer, som det radikale venstre har fremsat, og som vi i dag behandler, er naturligvis, som det også meget rigtigt siges i bemærkningerne til forslaget, en følge af den stærke udvikling, der finder sted inden for landets produktionsliv, en udvikling, der berører både arbejdere, funktionærer og arbejdsgivere, og hvis betydning for samfundet som helhed er meget indgribende.

Det er klart, at det er en argumentation, vi alle kan tilslutte os. Den er, så vidt jeg kan bedømme det, udsprunget af en erkendelse af, at et afgørende træk i samfundsmønstret er hele den industrielle udvikling, vi i de seneste 10 år har gennemgået. Teknikken har jo haft en eksplosiv udvikling, og forholdet er vel det ganske enkle, at det for overordentlig mange kan være forbundet med store vanskeligheder at følge med. Bedst mener jeg at hele vor tids situation kan karakteriseres derved, at det gamle bonde- og landsbysamfund er en saga blot. Vi lever i et moderne industrisamfund med større og større byenheder og med større og større industrivirksomheder med hundreder eller tusinder af arbejdere. Den moderne produktion er i dag først og fremmest præget

[Kaj Rasmussen.]

af masseproduktion med alt, hvad dette indebærer af mekanisering, rationalisering, standardisering o. s. v.

Vi kan vist godt over for hinanden indrømme, at hele samfundsudviklingen simpelt hen har betydet, at det hele bliver mere og mere specialiseret. Hver enkelt af os har sit lille felt at holde sig til. Arbejdsdelingen bliver stadig mere omfattende. Vi bliver alle mere afhængige af hinanden, og der bliver større indbyrdes afhængighed inden for det økonomiske liv.

På samme måde stiller hele samfundsudviklingen større og større krav til samarbejdsviljen i alle led. Det er meget vigtigt, at den enkelte medarbejder forstår sammenhængen i virksomhedens produktion. Sandheden er vel imidlertid, at mange mennesker ikke rigtig trives på deres arbejdsplads. I alt for mange tilfælde standser det demokrati, vi ellers alle sammen betragter som en selvfølge, ved fabriksporten, og det er da helt givet, at det er noget, der berettiget føles utilfredsstillende for den medborger, der rent faktisk er indstillet på at skulle tage vare på egne forhold og også i høj grad være med til at styre det fælles samfund.

Jeg er helt enig med det ærede medlem hr. Helveg Petersen, når han i den skriftlige fremsættelsestale siger, at problemet „industrielt demokrati“ og de muligheder, det rummer for at give den enkelte adgang til medbestemmelsesret og medejendomsret, er af uhyre betydning. Øjeblikket er efter vor opfattelse faktisk inde til at påbegynde en virkelig udbygning af det industrielle demokrati. Hele tillidsmandsinstitutionen er og var et bidrag hertil. Tillidsmandsinstitutionen er stærkt udviklet i vort land og nyder jo også stor respekt hos alle parter på arbejdspladsen.

Jeg vil også gerne ved denne lejlighed understrege betydningen af den nye samarbejdsudvalgsaftale, som LO og Dansk Arbejdsgiverforening har indgået. I denne aftale er der jo netop tale om, at arbejdsmarkedets parter helt klart erkender, at forudsætningen for trivsel på arbejdspladsen er samarbejde på virksomhederne. Det bør da også være åbenbart, at den nye samarbejdsaftale er forudsætningen for, som det siges, at skabe et så effektivt produk-

tionsforløb som muligt til gavn for virksomheden, dens enkelte medarbejders arbejds- og indtjeningsforhold og for samfundet som helhed.

Ad mange veje kan det lykkes, dog først og fremmest gennem en helt igennem venlig atmosfære på arbejdspladsen. Dernæst ved afholdelse af produktionsmøder, møder med tillidsrepræsentanterne, møder i samarbejdsudvalgene og ikke mindst ved afholdelse af virksomhedskonferencer. Jeg tror virkelig på, at der kan skabes et godt klima på arbejdspladserne gennem samarbejdsudvalgsaftalen. Jeg synes ikke, det er helt urigtigt, når jeg ved denne lejlighed føler mig foranlediget til at takke organisationerne LO og Dansk Arbejdsgiverforening for resultatet.

Jeg vil også gerne hertil føje, at problematikken i det, vi taler om her, ikke alene har berøringsflader til det private arbejdsmarked, men i lige så høj grad har relation til stat og kommune, til alle de hundredtusinder af medborgere, som er beskæftiget inden for dette område.

Socialdemokratiet har af selvfølgelig grunde altid interesseret sig for disse problemer. Der har i årenes løb været holdt mange konferencer. Vi har på vore årsmøder meget interesseret beskæftiget os med problemet, og spørgsmålet vil også indgå i forhandlingerne på socialdemokratiets kongres til sommer som en ganske naturlig bestanddel af de forhandlingsemner, der tages op. Det er jo rent faktisk ikke tilstrækkeligt, at vi har det politiske demokrati. Det er fortsat rigtigt, som det ærede medlem hr. Helveg Petersen siger, at det industrielle demokrati nu må sættes i forgrunden; i den enkelte virksomhed må effektiv ledelse kombineres med demokratisk samarbejde mellem alle, som arbejder i virksomheden.

Som en generel betragtning vil jeg gerne fremhæve, at der for mig ikke er tvivl om, at alle virksomheder kan ledes på demokratisk vis. Ingen kan i dag i vort samfund være sig selv nok. I virkeligheden er det den i dag selvfølgelig demokratiske udbygning af samfundet, der skal føres over i virksomhederne. Alt i vort samfund er afhængigt af produktionens højde. Højere produktion — højere levestandard; større tryghed og større trivsel på arbejdspladserne

[Kaj Rasmussen.]

vil give større produktion og i alle måder bedre resultater.

Det er rigtigt, at vi trænger til diskussion om disse uhyre vigtige og omfattende spørgsmål, men det er vistnok også rigtigt, at der mangler mange undersøgelser endnu, således som det er fremhævet af den højtærede arbejdsminister, inden man kan sige, at spørgsmålet er klarlagt; og om en kommission er stedet, det er for mig ikke helt klart. Mon dog ikke det ville være mere hensigtsmæssigt at lade de tanker gro, som er i gang? Organisationerne er meget opmærksomme på problemet, og jeg vil mene, at det rigtigste vil være, om vi prøver at se på spørgsmålene i et folketingsudvalg, inden vi beslutter os for nedsættelse af en kommission, idet det ganske givet kan blive meget svært at påvise, hvilke rent konkrete opgaver kommissionen skal beskæftige sig med. Dette sidste synspunkt deles da også af de ærede forslagsstillere, som i den skriftlige fremsættelse meget klart siger, at man ikke har set det som en opgave i enkeltheder at vise, hvilke konkrete spørgsmål kommissionen skal inddrage i sit arbejde.

På mit partis vegne skal jeg derfor henstille, at spørgsmålet bliver drøftet i et folketingsudvalg.

Guldborg: Jeg skal ikke nægte, at jeg på forhånd, da jeg så forslaget med bemærkninger og de ledsagende synspunkter i fremsættelsen, var meget skeptisk indstillet, og efter at jeg nu har hørt det ærede medlem hr. Helveg Petersen uddybe sine synspunkter eller — hvis jeg må bruge et andet udtryk, for jeg synes ikke, det gik i dybden; jeg synes, det gik i bredden — brede sine synspunkter ud til at skulle omfatte, jeg ved snart ikke hvad undtagen naturfredning, må jeg sige, at min skepsis er blevet væsentligt stærkere.

Jeg har lidt svært ved at forstå, hvad egentlig årsagen er til at rejse dette spørgsmål, og nu beder jeg naturligvis om undskyldning, hvis jeg er lidt for skeptisk; men for mig er der næsten kun to muligheder efter det, jeg nu har hørt: enten total mangel på kendskab til forholdene inden for erhvervslivet og på arbejdspladserne eller også ganske enkelt et led i en radikal pop-offensiv med den hensigt, at vi en gang

imellem skal have noget frem, som der kan snakkes om.

De ord, der er faldet fra det ærede medlem hr. Helveg Petersen om den tekniske og økonomiske udvikling inden for produktionslivet, strider helt imod det, i hvert tilfælde jeg kender; det går nemlig lige stik imod den beskrivelse, der anvendes her. Det, der sker i øjeblikket og er sket gennem længere tid gennem udviklingen af den moderne industri, er jo i virkeligheden, som det også bliver sagt, men med et helt andet sigte, en stærkere opdeling. Det er i virkeligheden ofte således, at de virksomheder, der tidligere var store, hvilket vil sige havde mange arbejdere eller mange funktionærer, som arbejdede med praktisk talt det samme, simpelt hen var nødt til at organisere det ud i mindre grupper. Der sker en udvikling inden for erhvervslivet, der stiller stadig større krav til den enkelte og stadig større krav til gruppedannelser, der giver de enkelte stadig større muligheder for ikke alene at være et slavisk led i en organisation, men også at yde en personlig indsats og tænke sig om, så alene den beskrivelse, forslagsstillerne giver, kan jeg slet ikke tiltræde.

Man bruger udtrykket industrielt demokrati, og det er risikofrit, for det er der ingen der ved hvad er. Jeg har været med til at diskutere det nogle gange. Jeg ved også, at der er skrevet bøger om det, men ikke på dansk. Der er nok oversat nogle ting, og ordet er oversat, men hvad lægger man i det? Skal det forstås sådan nogenlunde efter ordlyden? Skal det være det, som det ærede medlem hr. Niels Matthiasen ved en anden lejlighed, hvor jeg havde adgang til at drøfte det med ham, erklærede at det var, nemlig økonomisk demokrati? Jeg forstår af flere af de udtalelser, der allerede er faldet, at man ved industrielt demokrati forestiller sig, at vi skal have demokratiet ind i det daglige liv i virksomhederne, hvilket vil sige en anden styreform, en demokratisk styreform i virksomhederne. Det er altså det, som det ærede medlem hr. Niels Matthiasen kalder økonomisk demokrati. Men jeg vil gerne bruge det i den anden form, for det er den, der er blevet brugt her i dag.

Jeg vil gerne gøre opmærksom på, at det vigtigste for et godt klima på arbejdspladserne er noget, der hænger helt sammen

[Guldberg.]

med en høj beskæftigelse. Overalt, hvor mennesker skal arbejde sammen, hvad enten det er på lige fod eller der er et overordnet-underordnet forhold — og ingen skal fortælle mig, at man kan drive en virksomhed, uden at der er det — er der tale om menneskelige reaktioner og om forholdet mellem mennesker indbyrdes, og den vigtigste kilde til at skabe et godt klima er, at man kan gå fra hinanden, når man ikke kan sammen; det vil altid være sådan, hvor mennesker kommer sammen, at der imellem dem er nogle, som skal have lov til at gå fra hinanden. Derfor er den høje beskæftigelse en vigtig ting, for den bevirker nemlig, at begge parter, om jeg så må sige, har mulighed for at skilles.

Jeg har imidlertid svært ved at forestille mig, hvordan en regeringsbeslutning eller en lovgivning på grundlag af et kommissionsarbejde kan bidrage ret meget til en forbedring af klimaet på arbejdspladsen. Det minder sådan lidt om, at nu skal vi vedtage en lov om, at nu skal vi være rare ved hinanden.

Selv om jeg ved, at man fra socialdemokratiets side er glad for ordet industrielt demokrati og bruger det en hel del, er jeg ikke så sikker på, at man har så forfærdelig varm en tilslutning blandt arbejdsmarkedets folk, navnlig ikke hos LOs folk, i det øjeblik det er blevet til andet end et ord, der lyder godt.

Jeg vil da gerne minde om, at hvis det skal forstås, som jeg har defineret det, er industrielt demokrati jo en overgang til, at den enkelte virksomheds egne arbejdere og funktionærer samtidig er ledere, vælger ledere eller har indflydelse på, hvem lederne er. Det binder dem mere til disse virksomheder, end de nogen sinde ellers ville blive. Det er altså en udmærket måde at forringe klimaet på.

Det gør samtidig, at de kan nå at komme helt ud i den situation, som vist er den eneste retsløse i et moderne samfund: at have sin egen fagforening som sin arbejdsgiver. Når det går op for arbejdere og funktionærer, at det er det sigte, der ligger i det begreb, er jeg ikke sikker på, at det bliver modtaget med den varme, som det i øjeblikket er blevet omtalt med.

Nej, klima er et vigtigt spørgsmål; det

er vigtigt at have et godt klima på arbejdspladsen, men det skal komme indefra i samarbejde. Jeg lægger ligesom det ærede medlem hr. Kaj Rasmussen megen vægt på de bestræbelser, der i høj grad gøres fra alle sider. Jeg tror meget mere på det, når man har de folk med selv, som det vedrører, og man kan snakke sig til rette om tingene, men jeg tror ikke spor på, at man gennem en regeringskommission eller folketingsbeslutning eller andet kan lave andet end gøre det endnu sværere for dem, der er impliceret i dette: virkelig at klare deres spørgsmål.

Vi har derfor meget svært ved at se, hvad man overhovedet skulle kunne opnå andet end skadeligt for hele denne sag ved at nedsætte en kommission, og jeg er derfor tilbøjelig til at forfalde til den anden halvdel af min formodning og sige: det er, ligesom det måske ikke så meget drejer sig om at varetage disse klimaforhold, men mere om at rejse en sag, som man så kan få lidt omtale på, og, hvis jeg må oversætte det, lægge det op i retning af, at vi nu skal have nogle radikale legetanter til at hjælpe os med at ordne forholdene på arbejdspladserne.

Jeg kan på mit partis vegne ikke anbefale, at vi vedtager dette forslag til beslutning, og jeg mener ikke, at vi behøver at have udvalgsbehandling.

Knud Thomsen: Også jeg var stærkt tvivlende i mit sind, da jeg så tanken om, at vi skulle gennemføre en folketingsbeslutning om nedsættelse af en kommission til undersøgelse af arbejdspladsernes problemer. Nu må man naturligvis lade tvivlen hvile, indtil man har hørt, hvad der kan tjene som yderligere begrundelse, og dér kan jeg sige det samme som det ærede medlem hr. Guldberg, at den fremstilling, den indledning og den begrundelse, det ærede medlem hr. Helveg Petersen gav, ikke fjernede tvivlen i mit sind, men udbyggede den meget stærkt.

Jeg synes, at den højtærede arbejdsministers fremstilling både var fuldstændig realistisk og fuldstændig redelig. Den gjorde rede for problemerne og for, hvordan de bedst fandt deres løsning, og jeg kan fuldstændig tiltræde den højtærede arbejdsministers udtalelser på disse punkter.

[Knud Thomsen.]

Jeg tror, jeg på praktisk taget alle områder kan tiltræde, hvad det ærede medlem hr. Guldberg just har fremført, og skal derfor ikke forlænge debatten ved at gentage det. Jeg vil gerne udtrykkelig slå fast, hvad det ærede medlem hr. Guldberg også var inde på, at netop den fulde beskæftigelse har givet det største bidrag til klimaforbedringen på arbejdspladserne. Det er, som det ærede medlem sagde, absolut bedst, når det er således, at man kan arbejde sammen; men det er godt, at man også kan gå fra hinanden igen, det skaber de bedste betingelser.

Vi benægter ikke, at der er problemer i den udvikling, der finder sted både i teknisk henseende og gennem en liberalisering af handelen, de mange nye veje, hvor produkter kan finde frem. Disse problemer, som er fælles for en række europæiske lande, er hos os forenet med en meget hurtig overgang fra arbejdsløshed til fuld beskæftigelse eller sine steder overbeskæftigelse. Så længe denne proces foregår med så rivede fart og medfører sine daglige problemer, er det vort partis stilling, at problemerne afgjort løses bedst ved de forhandlinger, der er beskrevet, mellem arbejdsmarkedets to parter og ved den ny samarbejdsaftale, herunder samarbejdsnævnet og dets virksomhed.

Vi stiller os skeptisk over for en udvalgsbehandling og yderst skeptisk over for værdien af at nedsætte en kommission som den foreslåede.

Arne Larsen: Jeg vil gerne takke forslagsstillerne for det fremsatte forslag til folketingsbeslutning om nedsættelse af en kommission til undersøgelse af arbejdspladsernes problemer. Jeg er blevet bestyret i min indstilling efter at have hørt de ærede medlemmer hr. Guldberg og hr. Knud Thomsen som repræsentanter for industrien, og jeg synes i hvert fald, at det ærede medlem hr. Guldberg på en meget usaglig måde har afvist det fremsatte forslag.

I og for sig burde det vel have været regeringen eller den socialdemokratiske gruppe eller vor gruppe, der havde taget dette initiativ, men et godt initiativ bliver ikke mindre godt, fordi det er andre end

én selv, der tager det, og her foreligger der et meget vigtigt problem, som trænger til sin løsning. Hvem der så er den største legetante i det spørgsmål, det ærede medlem hr. Helveg Petersen eller det ærede medlem hr. Guldberg, kan i høj grad diskuteres.

Man kan selvfølgelig, som det tidligere er fremført i det høje ting, påstå, at kommissioner har vi nok af, at det er en lang og besværlig vej til løsning af et problem, og at det ofte kan virke sinkende for en ønsket lovgivning. Men i dette tilfælde tror jeg at det vil være helt rigtigt at nedsætte en kommission til, som det også siges i bemærkningerne, at underkaste arbejdspladsernes problemer en dybtgående behandling. For vi kan vel alle erkende, at arbejdspladsen, forholdet mellem kapital og arbejde, rummer utallige konfliktproblemer, som tit og ofte fører til konflikter, til uoverensstemmelse og til arbejdsnedlæggelser, lovlige som ulovlige, til skade både for den ene og den anden part.

Konflikter kan opstå på mange og forskelligeartede måder. Som det ofte er tilfældet, kan det være et lønspørgsmål, der fører til konflikt, det kan være en arbejdsleders optræden, der kan opstå fare for liv og sikkerhed, eller en tillidsmand kan blive afskediget. Der er i hundredvis af store og små ting, der kan sætte en konflikt i gang, og tit og ofte kunne det ved udvisning af en smule smidighed og forståelse have været undgået.

Vi har for arbejdsmarkedet et utal af love, bestemmelser og overenskomster, såsom hovedaftalen af 1960. Vi har de kollektive overenskomster, vi har voldgifter og fagretlige organer samt arbejdsretten, som alle på den ene eller den anden måde skal regulere bestemte forhold på arbejdsmarkedet, og som skal løse opståede konflikter.

Men uanset alle disse bestemmelser og uanset nok så megen lovgivning vil det ikke kunne forhindres, at konflikter og strejker opstår, hvis man da ikke tager de metoder i anvendelse, som anvendes i diktatorlande, hvor man med voldelige midler løser konfliktspørgsmål. Sådanne repressalier kan naturligvis ikke godkendes i et demokrati. Herhjemme er vi for længst blevet af med tugthusloven, men i dag

[Arne Larsen.]

idømmes ulovligt strejkende arbejdere altid alvorlige bøder — sidst gik det ud over de strejkende buschauffører i Jylland. Herhjemme nøjes vi med at ramme arbejderne på brødet. Vi savner en nærmere undersøgelse af de psykologiske faktorer, som får arbejdere til at kaste sig ud i konflikt-situationer. Såfremt man ønsker at blive dette onde kvit, må man kende baggrunden for dets opståen, og her er virkelige undersøgelser og en virkelig forskning nødvendig og vil være af den allerstørste værdi.

Der finder i dag en meget stærk udvikling sted i vort erhvervsliv og især i industrien. Ny teknik udvikles, og arbejdsprocessen opdeles mere og mere i enkeltheder, hvor hver beskæftiget kun udfører en meget lille del af den samlede arbejdsproces. Samlebånd er en kendt realitet. Ringsystemet i konfektionsindustrien er også velkendt, og spørger man om, hvordan de nye forbrugsgoder, køleskabe o.lign., fremstilles, så foregår det også på samlebånd. Skibe fremstilles i sektioner, ja, arbejdsprocessen skrider frem, den ny teknik udvikles, vi får mere og mere komplicerede maskiner, og det er klart — som også det ærede medlem hr. Guldberg rigtigt var inde på det — at der i mangfoldige tilfælde stilles større og større krav til arbejdskraften og dens anvendelse.

Allerede før Karl Marx var filosofier og samfundskritikere opmærksom på, at industrialiseringen med dens udstrakte arbejdsdeling begrænser muligheden for menneskelig skaben og udfoldelse gennem arbejdet. Marx udvidede dette synspunkt derhen, at når mennesket kun får kendskab til og udøver en begrænset del af den samlede arbejdsproces, bliver menneskene til redskaber og afskæres fra at udvikle deres personlighed gennem arbejdet. Det bliver nemlig meningsløst som livsindhold og kun kilde til at tjene penge. En så gennemført meningsløshed på et så væsentligt område af den menneskelige tilværelse, som arbejdet er, påvirker menneskets indstilling til alle sider af tilværelsen.

Dette overordentlig menneskelige syn på arbejderens tilværelse er blevet stærkt bekræftet af udviklingen. Industrialismen har skabt stordrift og kapitalkoncentra-

tion. Hermed opstår bl.a. også konkurrencebegrænsende samfundsformer som truste og karteller og, hvad jeg stærkt vil understrege, ledelsesformer i disse store virksomheder af mere eller mindre, måske mere, totalitære karakter, som slet ikke svarer til det behov, samfundet har som helhed.

På alle andre områder i samfundslivet bygger vi på demokratiske principper med borgernes medbestemmelsesret. Det gælder det politiske liv, lige fra sognet og kommunen til folketinget, det gælder livet i organisationerne, som på en række områder griber ind i vor tilværelse. Men man har lov til at sige, at demokratiet standser ved fabriksporten. Mærkeligt egentlig, at dette forhold har fået lov at eksistere i så mange år. Fra det øjeblik, man træder inden for porten, er det store flertal af de beskæftigede kun numre og små brikker i et sammensat produktionsapparat og ganske uden medbestemmelsesret. Dette er den meget store modsætning i de nuværende produktionsforhold af den helt udslaggivende karakter, at arbejdskraften overhovedet ingen medbestemmelse har. Denne modsætning bør overvindes og afskaffes, men dette sker næppe endeligt, så længe ejendomsretten til produktionsmidlerne forbliver privat; dette problem løses først endeligt, når ejendomsforholdene bliver samfundsmæssige. Dette udelukker imidlertid ikke, at vi under de nuværende samfundsforhold, under de nuværende tilstande, vil kunne gøre meget for at forbedre dette misforhold, og dertil vil mit parti meget gerne medvirke.

Gennem mange år var grundlaget for forholdet arbejder-arbejdskøber det ganske simple, at det var arbejdskøberen, der uindskrænket ledede og fordelte arbejdet ud fra sine utilslørede interesser. Han var ejer og dermed den eneste, der havde ret til at bestemme. Dette var i henhold til det såkaldte septemberforlig af 1899 påtvunget de danske arbejdere efter en hård og nådeløs arbejdskamp.

Den nye hovedaftale af 1960 hviler i og for sig på det samme princip, måske nok mildnet, og der er sat en vis grænse for eventuelle overgreb; men produktionen ledes stadig væk af kapitalindehaveren alene og under hans ansvar, og produktionen er underordnet kapitalens interesser, hverken mere eller mindre,

[Arne Larsen.]

Dog, vi har i vort land set en udvikling, som anerkender arbejderens ret til at organisere sig, til at forhandle og slutte aftaler med modparten vedrørende løn- og arbejdsforhold. Vi har et sindrigt system af fagretlige regler, som jeg tidligere har været inde på, og disse er blevet opbygget gennem årene til løsning af interessekonflikter; men der er aldrig gjort det bitterste for at tage et alvorligt skridt til at forhindre konflikters opståen. Derfor vil kravet om medbestemmelse og medindflydelse på arbejdsprocessen og produktionen og på virksomhedsledelsen vokse, og man vil ikke kunne komme uden om at løse dette spørgsmål.

Der har været visse tilløb til en forbedring af det såkaldte klima på arbejdspladsen, idet også mange arbejdskøbere efterhånden er blevet klar over, at for at få den bedst mulige udnyttelse af produktionsapparatet er det nødvendigt at se på spørgsmålet om menneskets trivsel på arbejdspladsen. Derfor opstod tanken om samarbejdsudvalg, som gennemførtes i 1947. Disse samarbejdsudvalg har vel haft deres betydning, har betydet et og andet rundt omkring på arbejdspladserne, men alligevel har man lov at sige, at nogen absolut succes blev de ikke.

Aftalen af 1947 er ved at blive revideret, og en ny er nu ved at blive gennemført. Trods dens modernisering har jeg ikke så stor en tillid til, at disse samarbejdsudvalg vil få den helt afgørende betydning fremover. Det er stadig væk ejeren eller aktionærerne, der bestemmer over virksomhedens økonomi. Man kan diskutere toiletforhold, vaskekummer, cykelstativer, parkeringsproblemer og ventilation, og det skal da ikke underkendes, at sådanne spørgsmål har betydning, at de har noget at gøre med klimaet på arbejdspladsen; men spørgsmålet om produktionens tilrettelæggelse, om dens udvidelse, om investeringer, om overskuddets anvendelse og alt sådan noget er indtil videre tabu.

Den ny samarbejdsaftale har bl. a. til formål at fremme produktionens effektivitet og kvalitet. Dette kan gøres på mange måder. Nye såkaldt produktionsfremmende lønsystemer med arbejdstidsstudier, minutfaktorer, og hvad det alt sammen hedder, har fremmet produktionen, og her tror jeg at arbejderens på sin side har opfyldt for-

pligtelserne; men arbejderens ser stadig væk, at resultatet af hans forøgede arbejdsindsats for størstepartens vedkommende går i andres lommer. Skal man gøre noget effektivt for at løse klimaproblemerne, må man give arbejderens såvel medbestemmelsesret som andel i virksomhedens overskud.

Andre ærede ordførere har været inde på spørgsmålet om stat og kommune og forholdet her, og jeg finder, at det ville være ganske naturligt, om man fra regeringens side tog et initiativ for også på dette store arbejdsområde at få løst arbejdsklimaspørgsmålet, samarbejdsproblemerne.

Kan vi nå så langt, at kapital og arbejde bliver betragtet som to ligestillede parter, hvis betydning i produktionen værdsættes lige højt, og at de begge skal have ansvaret for produktionen og begge nyde frugterne af dette samarbejde, tror jeg, at vi kunne løse mange af arbejdspladsens problemer på en tilfredsstillende måde; så tror jeg på en forstærket og øget produktion, på en rigere og menneskeligere tilværelse på arbejdspladsen, og så tror jeg også, at arbejderens, funktionærens og kapitalindehaverens vil kunne finde sammen i et meget frugtbart samarbejde til gavn ikke alene for dem selv, men også for samfundet som helhed.

Med disse principielle bemærkninger vil jeg varmt anbefale det foreliggende forslag til folketingsbeslutning.

Rimstad: Det forslag til folketingsbeslutning, som her er fremsat af det radikale venstre, og hvorefter der altså skal ned sættes en kommission til undersøgelse af arbejdspladsernes problemer, forekommer ikke rigtig gennemtænkt.

For det første bør man principielt næppe fra politisk side gribe ind i en udvikling, der efter alt at dømme er på den rigtige vej. Jeg tror, at de allerfleste, der har kendskab til problemstillingen på arbejdspladserne, med mig vil være enige i, at forståelsen mellem arbejdsmarkedets to parter, både generelt og hvad de enkelte virksomheder angår, er i god og sund vækst. Det er en udvikling, som jeg personlig hilser med stor glæde, og som i meget høj grad har bidraget til det gode eksportproduktionsresultat, som socialdemokratiets finanslovsordfører, det ærede medlem hr. Lysholt Hansen, i går under finanslovdebatten udtalte sig så rosende om.

[Rimstad.]

For det andet er vi mange på begge sider af arbejdsmarkedets forhandlingsborde, der har den opfattelse, at man i så vid udstrækning som muligt bør undgå politisk indblanding i problemerne. Jeg vil tro, at det er et flertal på begge sider, der ser således på det. Sådanne indblandinger — hvis alleruheldigste skud, denne tvungne voldgiftsavgørelse, jo bl. a. de radikale, så vidt jeg ved, er tilhængere af — bør man efter min opfattelse gå imod, fordi enhver form for tvang på dette område ganske givet vil avle mere tvang.

Det må være et højt udviklet folkestyres fornemste målsætning at undgå politiske tvangsafgørelser inden for områder, der ikke har politisk karakter, og hvor parterne har reelle muligheder for selv at tale sig til rette. Jeg ser desuden i bemærkningerne til forslaget, at det foreslås, at kommissionen også skal beskæftige sig med undersøgelse af mulighederne for at gennemføre, hvad forslagsstillerne kalder et industrielt demokrati, et begreb, der i det ærede medlem hr. Helveg Petersens fremsættelsestale bl. a. skulle omfatte medbestemmelsesret og medejendomsret. Jeg vil i denne forbindelse gøre opmærksom på en undersøgelse, som det norske miljøforskningsinstitut for et par år siden foretog vedrørende de samme problemer, og hvorefter det ikke anbefaledes at gå videre ad den vej. Også jeg vil mene, det er bedst at overlade til arbejdsmarkedets to parter de spørgsmål, der er dem imellem, til fri forhandling. Det er dem, der har skoen på, og de ved derfor bedst, om den trykker noget sted.

Derfor synes jeg også, at den højtærede arbejdsminister havde et — lad mig sige det sådan — langt sundere og mere realistisk syn på de spørgsmål, vi her diskuterer, end ordføreren for forslagsstillerne havde. Vi kan for vort vedkommende ikke støtte dette forslag om nedsættelse af en kommission; den er unødvendig i øjeblikket og kan under visse omstændigheder komme til at virke skadelig, hvis problemerne inden for kom-

missionen ikke behandles mere virkelighedsnært, end forslagsstillerne har været i stand til at gøre det i dag.

Arbejdsministeren (Erling Dinesen): Det er jo lidt svært at komme nærmere ind på alle de mange problemer, der har været rejst under denne diskussion. Selv om der ikke har været ligefrem varm tilslutning til de synspunkter, som har været fremført, ligger det dog sådan, at man erkender, der er problemer på dette område, som også af hensyn til den udvikling, vi er inde i, løbende må følges og meget nøje til enhver tid overvejes.

Det ærede medlem hr. Helveg Petersen var af den opfattelse, at den samarbejdsaftale, som nu er indgået mellem hovedorganisationerne, ikke kan løse alle problemerne, og det er jeg naturligvis enig i; navnlig tror jeg ikke, at nogen samarbejdsaftale vil være i stand til at forhindre, at der opstår visse spændinger bl. a. ved overenskomstforhandlingerne, som det ærede medlem også nævnte det. Jeg tror ikke, det vil være muligt ligefrem at udviske alle interessemodsatninger gennem samarbejdsaftaler, men jeg synes jo alligevel, man er kommet et godt stykke vej i takt med udviklingen gennem det, man her er nået frem til.

Når det ærede medlem understreger vigtigheden af, at vi får materiale frem fra andre lande, og samtidig gør det synspunkt gældende, at disse lande er længere fremme på dette område end vi, så gælder det vel nok for enkelte andre lande, at noget sådant er tilfældet. Men forholdet er jo altså også det, som jeg sagde i mit første indlæg, at vi i arbejdsministeriet er i gang med at følge udviklingen op; vi søger at samle oplysninger om udviklingen, om de fremskridt, der opnås på forskellige områder, for at undersøge, om de eventuelt kan danne grundlag for yderligere beslutninger her i landet på det felt, det her drejer sig om.

Det er jo rigtigt — det har flere af de ærede ordførere været inde på — at en definition af begrebet industrielt demokrati

[Arbejdsministeren.]

er vanskelig. Det ærede medlem hr. Guldborg var også inde på det, både på begrebet industrielt demokrati og økonomisk demokrati. Stillingen er jo reelt den, at arbejdere og funktionærer gennem deres organisationer i virkeligheden i årenes løb gennem de forhandlinger, de har ført med de modstående parter på arbejdsmarkedet, i temmelig vid udstrækning har opnået medbestemmelsesret om forholdene på arbejdspladserne. Jeg behøver her bare at minde om hovedaftalen, mulighederne for indskriden over for usaglig opsigelse, tillidsmandsinstitutionen, de kollektive overenskomsters indhold, og der var mange andre ting, som i denne sammenhæng kunne drages ind i billedet. Men det er klart, at man sigter videre, når man kræver industrielt demokrati gennemført, og naturligvis sigter man også videre, når talen er om økonomisk demokrati, som vel i nogen grad må opfattes på den måde, at der bliver tale om en slags medejendomsret til produktionsmidlerne.

Jeg er enig i det synspunkt, som meget stærkt har været fremme i diskussionen her, at det, der har skabt de bedste vilkår og den største tryghed for arbejdere og funktionærer, er den fulde beskæftigelse, vi er nået frem til, og som jeg synes det er værd at ofre noget for. Vi har jo også for nylig her vedtaget at ofre noget på at bevare den fulde beskæftigelse, så langt det overhovedet er gør ligt, og det er som sagt et meget vigtigt problem, dette at sikre den tryghed i ansættelsen, den tryghed i tilværelsen, som bevarelsen af fuld beskæftigelse giver.

Når det ærede medlem hr. Helveg Petersen siger, at parterne på arbejdsmarkedet har brug for nye ideer, vil jeg igen henvise til, hvad jeg allerede har sagt, at der er adskillige bestræbelser i gang for at sikre, at man får sådanne nye ideer frem, får kendskab til, hvad der sker i andre lande omkring den industrielle og økonomiske udvikling, vi gennemlever; den tekniske udvikling går jo stærkt. Alene hvad der sker af forskydninger arbejdskraftgrupperne imellem, må jo give anledning til overvejelser af forskellig karakter.

Når det ærede medlem hr. Arne Larsen siger, at regeringen burde have taget initiativet, og også kom ind på hele den fagrettlige lovgivning, som eksisterer her i

landet, vil jeg for det første sige, at regeringen har taget et initiativ på dette område dels gennem tilskyndelse og støtte til undersøgelser, som er i gang vedrørende disse problemer, og dels gennem det arbejde, som er i gang i øjeblikket i arbejdsministeriet, hvor man indsamler oplysninger om disse ting.

Vedrørende udtalelsen om, at det kun er arbejderne, som dømmes for ulovlig strejke, vil jeg gerne pege på, at arbejderne jo gennem mange år har kæmpet for at opnå et retsgrundlag, sådan at de opnåede den sikkerhed på arbejdspladsen, som et sådant retsgrundlag kunne skabe; derfor må naturligvis også begge parter på arbejdsmarkedet respektere et sådant retsgrundlag.

Jeg er indforstået med, at det forslag, som det ærede medlem hr. Kaj Rasmussen stillede om, at man undersøger spørgsmålet nærmere i et folketingsudvalg, bør gennemføres. Jeg er tilbøjelig til at tro, at man ved en yderligere diskussion i folketingsudvalget kan få afklaret en hel del af de problemer, som har været oppe til diskussion her. Under alle omstændigheder vil jeg gerne sige, at jeg betragter det fremsatte forslag som et vigtigt spørgsmål, der fortjener en overvejelse. Men det er jo ikke altid, man fremmer — i alt fald ikke øjeblikkelig — de synspunkter, man har, blot ved at nedsette en kommission til at klare spørgsmålene.

Ordføreren for forslagsstillerne (Helveg Petersen): Jeg vil gerne sige til det ærede medlem hr. Guldborg, at jeg nok synes, at han var lidt overlegen i sin facon, det kunne han godt have sparet sig, og jeg håber, at han andre steder behandler problemer af denne karakter med større saglighed, end han gjorde det her. Det er ikke det radikale venstres mening, at vi vil være legetante her i tinget, heller ikke for det ærede medlem. Må jeg så føje til, at dette spørgsmål er jo et spørgsmål, det radikale venstre har interesseret sig for gennem praktisk talt hele sin eksistens, og det vil vi blive ved med.

Når det ærede medlem siger, at der er ikke nogen problemer, og det hele er helt i orden, vil jeg anbefale det ærede medlem at spørge dem, der er ved at foretage undersøgelser, og som arbejder med disse ting i

[Helveg Petersen.]

de udvalg, der er i gang, og endvidere at spørge sociologer, om der ikke er nogen som helst problemer, og spørge psykologer, så tror jeg, at det ærede medlem vil få en anden opfattelse. Man kan ikke afvise spørgsmålet med at sige, at det beror på en forrygende, jeg tror, det ærede medlem sagde ukendskab til problemerne. Der er her tale om problemer, som man ikke bør behandle på den måde. Der er og må være i den udvikling, der finder sted, også ting, der foruroliger det ærede medlem og giver det ærede medlem anledning til eftertanke.

Er det ikke sådan, at det ærede medlem kan se de problemer, der knytter sig til den udvikling, der finder sted inden for erhvervene, kan se, hvilke problemer der knytter sig til, at der bliver færre og færre muligheder for at blive selvstændig, så man må gå ind i de store virksomheder som funktionær, arbejder eller driftsleder? Kan det ærede medlem ikke se, at der ligger et problem i at få rådet bod på det tab, der vitterligt opstår menneskeligt og produktionsmæssigt derved?

Partiet venstre har et principprogram, hvor man kommer ind på hele dette spørgsmål. Nu ved jeg ikke, om det ærede medlem kender dette program; det ærede medlem er jo ny, men ellers var det en idé at læse det. Venstre siger i sit program, at trivsel i arbejdet bør fremmes gennem ordninger, der skaber interessefællesskab og tilknytning mellem den enkelte og hans arbejdsplads. Man siger et andet sted, at funktionærernes og arbejderens tilknytning til virksomhederne styrkes gennem fremme af tantieme- og udbyttedelingsordninger. Når man bruger ordet „styrkes“, ligger der heri, at det offentlige på en eller anden måde skal være med til at ændre på de bestående tilstande. Men jeg forstår altså, at hele dette syn distancerer det ærede medlem sig fra, og man må gå ud fra, at dette i venstres program ikke siger noget, hvis det ærede medlem står på venstres programgrundlag.

Og må jeg sige med hensyn til det konservative folkeparti, — nu var det ærede medlem hr. Knud Thomsen jo ikke slet så barsk, selv om han identificerede sig med det ærede medlem hr. Guldbergs udtalelser — at det konservative folkeparti har jo også været inde på spørgsmålet om det,

man kalder selvejerdemokrati. Nu har jeg ikke ved hånden programudtalelsen fra det konservative folkeparti, men i en pjece, der er udsendt af partiet — jeg ved ikke, om det er folketingsgruppen eller partiet som sådant, der står bag ved den, den hedder „Ejendomsret til alle“ — kommer man ind på hele dette spørgsmål, og hovedsynspunktet kan vel udtrykkes således: vi vil arbejde for et selvejerdemokrati, hvor flere og flere kan komme til at eje mere og mere. Jeg kan ikke se rettere, end at når man siger dette, må det også have relevans til det, vi her taler om. Det kan ikke være sådan, at når man i praksis stilles over for muligheden for, at der kommer undersøgelser i gang, så afviser man ved at sige, at det har overhovedet ingen interesse. Hvorfor har man det så med på sit program? Hvad mener man dermed? Det er bl. a. det, jeg har tænkt mig vi skal have undersøgt i kommissionen. Jeg har ikke været i stand til — det har jeg heller aldrig sagt — at give en udførlig opskrift for, hvad der skal med i kommissoriet. Jeg mener, at det er noget, man må se på i udvalget ud fra erkendelsen af, at vi står over for problemer, vi alle er vaklende over for, problemer, vi ikke så kategorisk kan tage stilling til, som det ærede medlem hr. Guldberg gjorde det. Så let slipper vi ikke om ved det.

Det ærede medlem taler om industrielt demokrati, og jeg kan ikke give nogen forklaring på, hvad det er. Jeg er klar over, at der deri kan indgå spørgsmålet, hvorvidt de ansatte skal beskæftige sig med de mål, virksomheden arbejder efter. Der kan indgå det spørgsmål, om de skal være med til at træffe væsentlige afgørelser, om de skal være med til at tilrettelægge det daglige arbejde. Der er spørgsmålet om orientering, og må jeg om det spørgsmål sige, at for mig at se er det i virkeligheden det, samarbejdsudvalgene må koncentrere sig om, og ikke de andre ting. Jeg har ikke et ondt ord at sige om samarbejdsudvalgene, det kunne aldrig falde mig ind, jeg er ikke så sagkyndig, at jeg tør vove mig til at gøre det. Men jeg er ganske sikker på, at det kun er begrænsede områder, man arbejder med. Det må ifølge sagens natur blive begrænsede områder, nærmest knyttet til det, jeg kalder begrebet orientering.

Det er ikke min tanke, at man fra lovgiv-

[Helveg Petersen.]

ningsmagtens side skal trænge sig ind her på en sådan måde, at det føles som overgreb. Det er da klart, at man skal ikke påtvinge parterne bestemmelser, de føler sig utilfredse med og slet ikke accepterer, men det er netop en af kommissionens opgaver at finde frem til formuleringer og løsninger, der ikke føles på den måde.

Når det nu siges, at det er noget, parterne må afgøre indbyrdes, det skal vi overlade til dem, må man herfra have lov til at sige, at der også i høj grad er tale om spørgsmål, der vedrører samfundslivet som helhed, og mange af de forhold, der drøftes i sammenhæng med arbejdspladsernes problemer, har jo relation til lovgivningen i almindelighed, og det var det, jeg var inde på, da jeg redegjorde for, hvilke konsekvenser det kunne få for lovgivningen i øvrigt. Det, det drejer sig om — og det må dog være en hovedopgave, som vi alle kan deltage i at klare — er at bringe forholdene i arbejdslivet i bedre samklang med de demokratiske principper. Jeg tror ikke, vi er nået til vejs ende; det ville dog være mærkeligt, om den ordning, vi har nået på dette område, skulle fryses fast, og jeg tror, det er nødvendigt, at man også udefra kommer parterne til hjælp med at finde frem til nye løsninger. Det er det, jeg mener man i høj grad burde se at finde ud af gennem et kommissionsarbejde.

Jeg forstår, ministeren mener, at man nu bør indhente oplysninger og så senere tage stilling til, om der skal nedsættes en kommission. Jeg mener jo, at det netop ville være en naturlig opgave for en kommission at indsamle oplysninger, og derfor kan jeg ikke forstå, at man ikke hurtigere kan gå til nedsættelse af en kommission, hvis man i øvrigt mener, at der her foreligger virkelige problemer. Det har jeg indtryk af at ministeren mener, og derfor vil jeg alligevel fastholde, at man ikke skal vente for lang tid med at nedsætte den kommission.

Guldborg: Når det ærede medlem hr. Helveg Petersen og jeg på dette område åbenbart har meget svært ved at komme på talefod, må det nok skyldes, at vi taler helt forskellige sprog i dette spørgsmål.

Jeg vil gerne gøre opmærksom på, at

jeg ikke på nogen måde har givet udtryk for, at der ikke er problemer vedrørende klimaet på arbejdspladsen. Det, jeg har givet udtryk for, hvad jeg gerne vil gentage, er en stadig stigende undren over, at forslagsstillerne kunne tænke sig, at de problemer, der blev remset op ved fremsættelsen, kunne egne sig for en kommissionsbehandling af arbejdspladsens problemer i videste forstand, samtidig med at man inddrager overenskomstforhold og lønforhold, industrielt demokrati og ejendomsforhold til virksomhederne og alt muligt andet i det. Det er mig stadig væk ganske overordentlig vanskeligt at forstå, hvordan man overhovedet kan forestille sig, at der er nogen som helst fornuftig mulighed for at få noget ud af en sådan kommissionsbehandling, og hvis jeg har været skarp i mine udtryk, er det altså, fordi jeg ikke har kunnet og stadig ikke kan forstå, at der er noget som helst fornuftigt sigte i det.

Jeg ser helt anderledes på den udvikling, der faktisk foregår i erhvervslivet, end det ærede medlem hr. Helveg Petersen. Det er nok også noget, vi har svært ved at komme på talefod om, for også det ser vi ud fra helt forskellige synsvinkler. Lad mig blot som eksempel nævne ordet automatisering. Dette opfattes normalt, jeg havde nær sagt følelsesmæssigt, som en forringelse af forholdene på arbejdspladsen. Man betragter det nærmest, som om det er arbejderne, der bliver automatiseret; men det reelle er, at den tekniske udvikling med de redskaber, den stiller til rådighed, den ene gang efter den anden i virkeligheden skaffer os muligheder for at fjerne ubehagelige, kedelige eller på andre måder utiltalende arbejdsopgaver fra mennesket og overlade dem til en maskine. Derfor er den fremstilling og den tanke, der ligesom ligger bag ved det ærede medlems betragtninger over udviklingen inden for erhvervslivet, nærmest i stik modsat retning af den, jeg går ud fra, og det er derfor, vi har så svært ved at forstå hinanden.

Jeg har det almindelige synspunkt — og det vil jeg gerne gentage — at jeg ikke tror meget på, at man kan få noget fornuftigt ud af det, hvis vi holder os til, at det centrale dér, hvor problemerne ligger, er klimaforholdet på arbejdspladsen. Man kan,

[Guldberg.]

som det ærede medlem hr. Arne Larsen var inde på, lave forskning om konfliktårsager, men hvis det er klimaspørgsmål, som vi nu taler om, og ikke overenskomstspørgsmål, lønspørgsmål og interesseløspørgsmål, er jeg ikke sikker på, at en omhyggelig forskning vil give andet resultat end det svar, at der vil findes vanskeligheder på arbejdspladsen, så længe der findes mennesker, og at de forhold, der skaber klimavanskeligheder, er af menneskelig karakter.

Jeg vil også gerne fastholde, at jeg ser helt anderledes på spørgsmålet om medbestemmelsesret end både det ærede medlem hr. Helveg Petersen og det ærede medlem hr. Arne Larsen. Det lyder så godt, og det kan godt, når der tales teoretisk om det, lyde tiltalende for arbejdere, funktionærer og andre, der er knyttet til en bestemt virksomhed, at de kan være medarbejdere og medbestemmende om virksomhedens ledelse, hvorved jeg ikke tænker på forholdene på arbejdspladsen og klimaet. Men de, der tænker et lille stykke længere, vil sikkert kunne se, at dette ikke kan betyde andet, end at de bliver knyttet til og bundet til denne deres virksomhed på en måde, der vist i virkeligheden ikke er i arbejdernes og funktionærernes interesse, så længe der er mulighed for høj beskæftigelse og den frihed, det medfører.

Det var det, der lå i mine ord. Vi er altså meget langt fra hinanden i disse spørgsmål, men jeg skal i øvrigt ikke forlænge diskussionen.

Knud Thomsen: Jeg vil gerne over for det ærede medlem hr. Helveg Petersen understrege, hvad jeg sagde før, at vi ikke er i tvivl om, at der er mange problemer og store problemer og menneskelige problemer. Jeg vil kun fastholde det, jeg også sagde, nemlig at jeg tror, at de finder deres i hvert fald foreløbige løsning i den meget kraftige udviklingsperiode, der foregår inden for rammerne af de aftaler, der træffes mellem arbejdsmarkedets parter.

Det er en meget stor omstilling, der foregår, og det ærede medlem har naturligvis ganske ret i, at der blandt andet vistnok ganske ubarmhjertigt vil ske en af forholdene fremtvunget overgang fra mindre til store

virksomheder med de problemer, det nu engang fører med sig, deriblandt det problem, at mindre virksomheder ikke kan oprettholdes.

Jeg vil ligeledes gøre det ærede medlem hr. Helveg Petersen opmærksom på, at aftalen for nylig mellem arbejdsmarkedets parter jo udtrykkelig er baseret på respekt for de bestående ejendomsretsforhold og for arbejdsgivernes nedfældede ret til at lede og fordele arbejdet.

Hvis jeg opfattede det ærede medlem hr. Helveg Petersen ret, var spørgsmålet da, hvorledes denne udvikling fra små til store virksomheder og respekten for de bestående ejendomsretsforhold kunne forliges med vort partis udtalelse, som det ærede medlem citerede som, at flere og flere gerne skulle eje mere og mere. Jeg ved ikke, om citatet er nøjagtigt, men jeg tror nok, at det stort set dækker, hvad vi har ønsket at sige. Det ærede medlem spurgte, hvorledes vi da kunne arbejde for dette.

Dertil vil jeg sige, at det finder jeg at vi på forskellig måde har arbejdet for. Vi har interesseret os permanent for opsparingsordninger, vi har interesseret os og kæmpet for omlægning af skatten fra indkomst til forbrug. Vi er — for at tage et andet område — gået ind for ejerlejligheder, noget, der ikke har mødt alt for stor velvilje i øvrigt her i folketinget. Og inden for det specielle felt, der er tale om i dag, nemlig stort set de industrielle arbejdspladser, er vort synspunkt det ganske klare, at man naturligvis må respektere bestående ejendomsretsforhold. Disse ejendomsretsforhold er i mange tilfælde organiseret som aktieselskaber, hvor jo i mange tilfælde enhver frit kan købe aktier. At gøre aktiebesiddelse i form af folkeaktier mere populær, at lempe eller helst frigøre aktiebesiddelse for den skattemæssigt ugunstige behandling, den får i dagens opsparingspolitik, vil være vort partis anvisning til ad den fuldstændig almindelige vej at gennemføre medejerskab over en bred front.

Arne Larsen: Jeg vil sige til den højtærede arbejdsminister, at selv om vi gennem lovgivningen og gennem kollektive overenskomster og alle mulige bestemmelser har fået et måske nogenlunde tilfredsstillende retsgrundlag, løser det ikke i sig selv sikker-

[Arne Larsen.]

hedsproblemet for arbejderne ude i virksomhederne. Det giver ikke tryghed i ansættelse, det giver ikke på nogen måde sikkerhed for ikke at blive sat uden for porten en skønne dag. Gennem dette retsgrundlag sikrer vi løsningen af retskonflikter, men vi sikrer ikke sikkerheden og trygheden i ansættelsen for arbejderne, og det er det, vi gerne vil være med til at bestemme lidt om. Det skal ikke være arbejdsgiveren alene, som leder og fordeler arbejdet, som har hals- og håndsret over virksomheden. Det er vel nok netop på det felt, at vandene skilles, og hvor man ikke rigtig kan følge med i vor tankegang. Det er da helt sikkert, at man kan gøre meget gennem samarbejdsudvalgene for at klare klimaproblemet på arbejdspladserne, men det har ikke meget med det egentlige industrielle demokrati at gøre, for dette er noget med at være medbestemmende om arbejdsprocessen, om arbejdets tilrettelæggelse o. s. v., o. s. v., og her holdes arbejderen jo fortsat udenfor.

Jeg synes i høj grad, der er grundlag for at få hele dette store problemkompleks meget nøje undersøgt og udforsket, og derfor vil jeg endnu en gang tilsige mit partis støtte til, at dette arbejde virkelig kommer i skred.

(Kort bemærkning).

Ordføreren for forslagsstillerne (Helveg Petersen): Ja, nu er tonen snart sådan, at jeg kan begynde at takke for den tilslutning, der er givet til, at problemerne skal undersøges, for jeg synes jo alligevel, at både det ærede medlem hr. Guldberg og det ærede medlem hr. Knud Thomsen har ladet forstå, at der nok var enkelte områder, der trængte sig på til en videre behandling, og det er jo i virkeligheden bare det, jeg har ønsket med det initiativ, der er taget.

Jeg tror, der er mængder af problemer, og jeg rejste her i anden omgang et par af dem igen, men fik ikke svar på det spørgsmål, jeg stillede det ærede medlem hr. Guldberg, om han ikke kunne se de store problemer, der lå ved overgangen fra de små, selvstændige til de store virksomheder. Det ærede medlem talte om de menneskelige problemer. Det er rigtigt, der er menneskelige problemer, men der er jo en nøje sammen-

hæng mellem den måde, hvorpå de menneskelige problemer udfolder sig, og de miljøer, der findes. De er da ikke uvedkommende, disse miljøer og forudsætninger, og det, vi taler om, er at påvirke de ydre miljøer.

Må jeg sige til det ærede medlem hr. Knud Thomsen, at jeg er glad for den redogørelse, jeg fik om de konservatives stilling til de konkrete problemer. Men også her er der brug for at se sammenhængen med hele problemet. Det er det, jeg har peget på at det ville være hensigtsmæssigt at gøre.

Må jeg slutte med at citere en enkelt udtalelse af en norsk industrimand, direktør Rostoft, i en betænkning om industrielt demokrati, der i 1962 udtalte blandet andet — jeg beder om tilladelse til et citat —:

„Retten til å realisere seg selv og sine evner i skapende arbeid, retten til å bli tatt hensyn til, retten til å gjøre sin innflytelse og gode vilje gjeldende er grunnfestet i vår kultur.“

Jeg tror, at der ligger almindelige synspunkter her, som vi med god grund kunne inddrage i en sådan undersøgelse.

(Kort bemærkning).

Guldberg: Det skal blive en meget kort bemærkning, men jeg vil gerne sikre mig, at det ærede medlem hr. Helveg Petersen stadig ikke har misforstået mig. Jeg har bestemt ikke givet tilslutning til, at der i det af det ærede medlem forelagte er noget problem, der er egnethed til behandling i en kommission.

Arbejdsministeren (Erling Dinesen): Da der nu tilsyneladende er skabt enighed om, at man ikke er helt enig, vil jeg lige gøre en enkelt bemærkning til det ærede medlem hr. Helveg Petersen, som over for mig har gjort det synspunkt gældende, at det måtte være en naturlig opgave for kommissionen at indsamle oplysninger. Må jeg heroverfor gøre opmærksom på, at der er undersøgelser i gang, og at det, vi tilstræber, det, vi er i gang med i arbejdsministeriet, i virkeligheden falder meget nøje i tråd med det, det ærede medlem selv her giver udtryk for, at der skal nye folk til, og at det skal være andre end parterne selv, som kommer med ind i undersøgelserne af disse problemer. Dette undersøgelsesarbejde er altså i gang i øjeblikket.

[Arbejdsministeren.]

Det er klart, at spørgsmålet om, hvorvidt problemet på en eller anden måde yderligere skal behandles, når dette undersøgelsesarbejde er foretaget, og når vi har fået indhentet mere materiale andre steder fra, er noget, man til den tid kan se nærmere på.

Hermed sluttede forhandlingen.

Sagens overgang til anden (sidste) behandling
vedtoges uden afstemning.

Kaj Rasmussen: Jeg foreslår, at forslaget henvises til et udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning
vedtoges dette forslag.

Formanden: Der er ikke mere på dagsordenen.

I skrivelse af dags dato meddeler landbrugsministeren, at han ønsker skriftligt at fremsætte:

*Forslag til lov om afsætning af danske landbrugsvarer m. m.,
forslag til lov om en kornordning for høst-
årene 1965-66 og 1966-67,
forslag til lov om afsætning af frisk dansk
frugt og danske gartneriprodukter og
forslag til lov om en rapsordning.*

Efter at medlemmer af folketinget *Diderichsen* og *Westerby* har meddelt, at de ønsker at udtræde af samtlige de udvalg, hvori de har sæde, har vedkommende gruppe udpeget *Per Møller* til at indtræde i ombudsmandsudvalget, *Skov Thulesen* til at indtræde i udvalget til valgs prøvelse, *Per Federspiel* til at indtræde i udvalget vedrørende forslag til lov om ændring i fundats af 18. januar 1760 for Arne Magnusens Legat (Den arnamagnæanske Stiftelse), *Nathalie Lind* til at indtræde i udvalget vedrørende forslag til lov om ændringer i lov om rettens pleje. (Vidner m. m.), *P. E. Eriksen* til at indtræde i udvalget vedrørende forslag til lov om udvidelse af kontorbygning for Verdenssundhedsorganisationen, *Ejner Kristensen* til at indtræde i udvalget vedrørende forslag til lov om ændringer i lov om udøvelse af tandlægevirksomhed, *Finn Poulsen* til at indtræde i udvalget ved-

rørende forslag til lov om bygningsfredning, *Ejner Kristensen* til at indtræde i udvalget vedrørende forslag til lov om ændringer i lov om bekæmpelse af kønssygdomme, *Kristen Østergaard* til at indtræde i udvalget vedrørende forslag til lov om ændringer i lov om det kommunale skolevæsenes styrelse og tilsyn og forslag til lov om ændringer i lov om lønninger m. m. til folkeskolens lærere og *Kristen Østergaard* til at indtræde i udvalget vedrørende forslag til lov om ændring af lov om Danmarks lærerhøjskole. Disse medlemmer er herefter valgt.

Skriftlig fremsættelse af lovforslag.

Landbrugsministeren (Chr. Thomsen): Herved har jeg den ære for det høje folketing at fremsætte forslag til lov om afsætning af danske landbrugsvarer m. m.

Den nuværende afsætningslov udløber den 30. juni i år, og der har igennem nogle måneder været ført forhandlinger med landbrugsorganisationerne om videreførelse af denne lovgivning. Selv om landbrugets økonomiske forhold på flere punkter er bedre nu, end da den nugældende afsætningslov blev vedtaget, har regeringen med landbrugsorganisationerne været enig om, at lovens bestemmelser har været så nyttige og også på længere sigt vil være så nyttige for landbruget, at de bør videreføres.

Det foreliggende lovforslag indeholder en næsten uændret videreførelse af den nuværende lovgivning, idet der har været enighed om, at hjemmemarkedsordningerne for flæsk, kød, æg og fjerkræ bør videreføres, at de 100 mill. kr. til dispositionsfonden har været anvendt på en for landbruget som helhed værdifuld måde, og at de 50 mill. kr. til kunstgødning og 10 mill. kr. til mejerirationaliseringen er værdifulde, produktionsfremmende foranstaltninger. Om de 150 mill. kr., der har været udbetalt som ejendomstilskud og som kotilskud, kan siges, at denne udbetalingsmåde havde den fordel, at den ikke kunstigt forrykkede produktionen, men der er enighed om, at det i det lange løb nok er bedre, at udbetalingen får et mere produktionsfremmende sigte. Beløbet vil derfor blive udbetalt pr. kg produceret mælk og udbetalt direkte til leverandørerne.

Efter ønske fra mejeriernes fællesorgani-